

Geçmişten Günümüze Türkçenin Sorunları ve Dil - Millî Şuur İlişkisi

Problems Of Turkish Language From Past To Present And The Relationship Between Language And National Consciousness

Uğraş Taylan BIÇAKCI*

Öz

İnsanoğlunun varoluşundan bugüne kadar insanoğlu ile beraber doğmuş olan birçok dil de varlık göstermiştir. Bu dillerden kimi yok olup gitmişken kimi de bugüne kadar varlığını geliştirerek sürdürmüştür. Varlığını sürdürmeye de devam etmektedir. Dünya üzerinde şu anda yaşamaya devam eden en eski, en kadim dillerden biri de hiç şüphe yoktur ki anadilimiz olan Türkçedir. Kökleri, tarihin en derinlerine kadar inen Türkçenin geçmişten günümüze kadar yaşadığı sorunlar ya da yaşamak zorunda bırakıldığı bazı sorunlu dönemler olmuştur. Türkçenin yaşamış olduğu bu sorunlar ve yaşamak zorunda kaldığı bu sorunlu dönemler kimi zaman dirayetli yöneticiler, devlet adamları ve siyasiler sayesinde; kimi zaman da topluma rehberlik eden şairler, düşünce insanları, filozoflar, öğretmenler, bilge insanlar ve yazarlar yani bu konuda kendini sorumlu hisseden Türk aydınlarının, Türk milletine rehber olma iradesini gösteren Türk entelektüellerinin çabalarıyla ve Türk milletinin de verdiği destekler ile aşılmıştır.

Bu makalede, Türkçenin tarihsel süreç içerisinde Türk edebiyatıyla nasıl bir bütünlük oluşturduğuna değinilmiştir. Göktürk Yazıtlarından başlayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk dönemine kadar geçen zaman diliminde Türkçenin geçirdiği evreler, karşılaştığı ya da karşı karşıya bırakıldığı sorunlar ele

* ugrastaylanbicakci@gmail.com, ORCID: 0009-0001-7581-3394, T. C. Milli Eğitim Bakanlığı Kırıkhan Fevzi Çakmak Anadolu Lisesi

alınmış, bu sorunların hangi düşünsel temeller ve yöntemlerle aşıldığı incelenmiştir. Ayrıca, Türkçenin Türk milletinin millî şuurunun oluşumundaki rolü üzerinde durulmuş, dilin hak ettiği değeri gördüğü dönemlerde Türk edebiyatının ulaştığı seviyeler örneklenmiştir. Son olarak günümüzde yaşanan dilsel yozlaşma sorunları, geçmişteki benzer tecrübeler ışığında değerlendirilmiş; bu bağlamda devletin, Millî Eğitim Bakanlığı'nın, ailelerin, öğretmenlerin, eğitimcilerin ve toplumun diğer paydaşlarının alabileceği önlemler tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, millî şuur, dil ve edebiyat, dil ve kültür ilişkisi, dille yozlaşma.

Abstract

Since the existence of mankind until today, many languages that were born together with humans have also existed. While some of these languages have disappeared, some of them have continued their existence by developing their presence until today and continue to exist. There is no doubt that one of the oldest and most ancient languages in the world is Turkish, our mother tongue. Turkish language, whose roots go back to the deepest depths of history, has had problems from the past to the present, or there have been some problematic periods in which it has been forced to live. These problems that Turkish language has experienced and these problematic periods that Turkish has had to go through have sometimes been overcome thanks to the efforts of the Turkish rulers, statesmen and politicians; sometimes with the efforts of poets, thinkers, philosophers, teachers, wise people and writers who guide the society, that is, Turkish intellectuals who feel responsible for this issue, Turkish intellectuals who show the will to guide the Turkish nation and with the support of the Turkish people.

This article addresses how Turkish has formed a unity with Turkish literature throughout its historical process. It focuses on the stages Turkish has undergone and the problems it has faced or been confronted with during the period from the Gök-türk Inscriptions to the era of Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey, and examines the intellectual foundations and methods used to overcome these problems. Furthermore, the role of the Turkish language in the formation of the Turkish nation's national consciousness is emphasised, and examples are given of the levels achieved by Turkish literature during periods when the language was accorded its rightful value. Finally, the problems of linguistic degeneration experienced today are evaluated in light of similar experiences in the past; in this context, the measures that can be taken by the State, the Ministry of National Education, families, teachers, educators and other stakeholders in society are discussed.

Keywords: Turkish language, national consciousness, language and literature, relationship between language and culture, degeneration of language.

Giriş

Türkçenin yazılı ilk kaynakları kabul edilen Göktürk Yazıtlarının edebi ve felsefi yönüne baktığımız zaman Türkçenin 7 ve 8. yüzyıldan çok daha eski dönemlerde var olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bir dilin Göktürk Yazıtlarındaki gibi düşünsel ve sanatsal boyutlara ulaşabilmesi için köklerinin çok daha derinlerde olması beklenir. Nitekim Osman Nedim Tuna, Sümerce-Türkçe ilişkisini, iki dilde de var olan ortak 168 kelime ile bilimsel olarak kanıtlamıştır. (Tuna 1997: 5-25) Bu bilgiler ışığında Türkçenin dünyadaki en kadim dillerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Tarihsel geçmişi bu kadar derinlere uzanan bir dilin zaman zaman sorunlarla karşılaşması da kaçınılmazdır.

Türkçenin tarihsel gelişimine baktığımız zaman Göktürk ve Uygur dönemlerinden sonra yaşadığı sorunların fazlaştığını görürüz. Bunun ilk aşamasında coğrafi değişikliklerin, din değişikliklerinin, kültür alışverişlerinin, sözlü gelenekten yazı diline geçerken bocalayan Oğuz boylarının etkileri vardır. Daha sonraki dönemlerde ise başka milletlere duyulan hayranlık, entelektüel görünme çabası, kendini ve milletini küçük görme eğilimi, millî şuurun bazı dönemlerde kaybolması, başka devletlerin Türk birliğinin oluşmasını engellemek için uyguladığı bilinçli politikalar gibi sebeplerle Türkçe yüzyıllar boyu kendini birçok sorunun ortasında bulmuştur. Fakat Türkçe, bazen Karamanoğlu Mehmet Bey gibi bilinçli yöneticiler; çoğu zaman Kaşgarlı Mahmut, Ali Şir Nevaî, Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Âşık Paşa, Namık Kemal, Ömer Seyfettin gibi bilinçli Türk aydınları; bazen de dirayetli devlet politikaları sayesinde bütün bu sorunların üstesinden gelmiştir.

Türkçe demek Türk milleti demektir. Millet; ancak dil birliği, düşünüş birliği, hissediş birliğiyle var olur ve yükselir. Diline sahip çıkmayan her millet yok olmaya mahkûmdur. Tarih mezarlığı diline sahip çıkamamış ve yok olup gitmiş milletlerin kabriyle doludur. Bilinçli her Türk ferdine düşen en önemli görev millî bir şuurla diline sahip çıkmaktır. Türkçe var oldukça Türk milleti de var olacaktır. Türk milleti içine düştüğü en kötü dönemlerde bile bu konuda da kendisine demir dağların arasından yol gösterecek Börteçineler bulmuştur.

1. Türk Dili, Türk Kültürü ve Millî Şuur İlişkisi Üzerine

Bir milleti millet yapan bazı unsurlar vardır. Bunların en başında dil birliği gelir. Çünkü bir topluluk dil birliği sayesinde düşünüş ve hissediş birliğine kavuşur. Dünya coğrafyasına baktığımız zaman Almanya'dan Sibirya'ya, Suriye'den Doğu Türkistan'a kadar Türkçe konuşulmaktadır. Buradaki Türklerin kimi bağımsız Türk devletlerinde kimi özerk Türk yönetimlerinde kimi de başka devletlerin sınırlarında onların egemenliği altında yaşamaktadır. Bu insanların hepsi farklı coğrafyalarda farklı şartlar altında yaşasalar da hepsi dil birliği sayesinde Türk milletine mensuplardır. Hepsî Türkçe sayesinde varlığını Türk olarak sürdürmektedir.

Günümüze baktığımızda Çin esaretinde bulunan Doğu Türkistan'da yaşayan Müslüman Uygur Türkleri, içlerinde oluşturdukları millî şuur sayesinde hâlâ kimliklerini korumaktadır. Bunun da en büyük nedeni dillerini kaybetmemiş olmalarıdır. Bu sayede Çin esareti altında asimile olmamaktadırlar. Kimliklerini ve kültürlerini

muhafaza etmektedirler. Dil birliklerini, buna bağlı olarak düşünüş ve hissediş birliklerini korudukları sürece elbet bir gün özgürlüklerini elde edeceklerdir.

Yakın tarihimize baktığımız zaman ise bu konuya bağlı olarak karşımıza iki büyük örnek çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Sovyetler Birliği'nin Orta Asya Türklerine uyguladığı dil politikası, ikincisi ise Bulgaristan'ın kendi bünyesinde yaşayan Türklerle karşı uyguladığı dil politikasıdır. Rus Çarlığı 1917'de yıkıldıktan sonra Orta Asya Türkleri büyük bir direnişle bağımsızlık hareketine girişmiştir. Yusuf Akçura, İsmail Gaspıralı gibi aydınların öncülüğü ile o coğrafyada bu konuyla ilgili büyük konferanslar yapılmıştır. Bu konferansların bir numaralı maddesi ise dil konusudur. İkincisi ise dindaşlık ve tarih bağıdır. Bir millet olmak için gerekli bu üç temel unsura da sahip olan Orta Asya Müslüman Türkleri, Basmacı Hareketleri ile başlayan ve onlarca yıl sürmüş bir bağımsızlık mücadelesine girişmişlerdir ancak bağımsızlıklarını kazanmayı başaramamışlardır. Bu noktada ise Mustafa Kemal Atatürk'ün ileri görüşlülüğü yine kendini göstermiştir. Mustafa Kemal Atatürk 1933 yılında bu konuyla ilgili şunları söylemiştir:

“Bugün Sovyetler Birliği dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yakında ne olacağını kimse kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir. Bugün elinde sınıksız tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprüleri sağlam tutarak... Dil bir köprüdür; tarih bir köprüdür, inanç bir köprüdür. Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz. Onların bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekir.” (Aliyeva 2015: 18)

Mustafa Kemal Atatürk'ün de öngördüğü gibi dil, tarih ve inanç birliğine sahip olduğumuz Orta Asya Müslüman Türkleri 1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birer birer bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Yetmiş küsur yıl boyunca Sovyetlerin bu milletteşliğimize uyguladığı dilini unutturma çabası Türk diline bir takım zararlar vermiş olsa da Orta Asya Müslüman Türkleri dillerini millî bir şuurla korumayı başarmış ve şu anda her biri birer bağımsız devlete sahiplerdir. Bugün kendi anadillerine sahip çıkmakta ve bununla ilgili politikalar geliştirmektedirler. Bizim amacımız ise oradaki Türklerle olan manevi köprülerimiz sayesinde dil, tarih, inanç, siyasi ve ekonomik bağımızı millî bir şuurla daha da kuvvetlendirmek olmalıdır.

Bahsettiğimiz ikinci örneğe gelecek olursak Osmanlı'nın bakayası olan Bulgaristan Türklerinin 1920'li yıllardan bu yana yaşadığı eziyetler ortadadır. Bulgar devleti kendi bünyesindeki Türkleri asimile etmek için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Buradaki Türkleri asimile etmek için ise ilk olarak dillerine saldırmışlardır. Çünkü dilini kaybeden her toplum yok olmaya mahkûmdur. İkinci olarak ise inançlarına saldırmışlardır. Bu eziyetlere katlanamayan Türkler 1920'li yıllardan bu yana dönem dönem Türkiye'ye göç etmek ve vatanlarını terk etmek zorunda bırakılmıştır.

Günümüze dönmek gerekirse güneyimizde, Ortadoğu'da yaşanan olaylara göz

attığımız zaman dilin ve millî şuurun önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Yüz yıl önce Balkanlarda emperyalist devletler tarafından Osmanlı Devleti'ne karşı uygulanan projeler bugün güneyimizde Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı uygulanmaktadır. Türk Devleti bu sefer güneyden çember altına alınmaya çalışılmaktadır. Bugünkü devletimiz ise güneyimizde oynanan bu oyunu bütün kuvvetiyle bozmaya çalışmaktadır. Bunu da buralarda yüz yıldır dillerini koruyan ve millî şuuruları en üst seviyede bulunan Türkmenler sayesinde yapabilmektedir. Türkmenler de her Türk gibi Türklerin genel karakterini göstermiş ve çektikleri her eziyete rağmen vatanlarını kolay kolay terk etmemişlerdir. Bu sayede bin yıllık Türk vatanı olan Kerkük için Türkiye, uluslararası hukuktan doğan haklarını korumak için gereken bütün tedbirleri alabilmiştir. Keza Suriye Türkmenleri için de aynı durum ve şartlar geçerlidir.

Bahsettiğimiz bu örneklerle Kıbrıs ve Hatay'ı da ekleyebiliriz. Aynı şekilde dil ve inanç birliği sayesinde buradaki Türkler kimliklerini koruyabilmiştir. Bu sayede Hatay 1939'da anavatana katılmış, Kıbrıs'taki Türkler ise Türkiye'nin desteğiyle bağımsızlığını elde etmiştir.

Yakın tarihimizdeki bu olaylara baktığımız zaman bütün bu kazanımların elde edilmesinin en büyük müsebbibi dil ve dile bağlı olarak gelişen tarihsel karakter ve millî şurudur. Kısacası "dilimiz kimliğimizdir" ve dilimiz en büyük zenginliğimizdir.

2. Türk Dili, Türk Edebiyatı ve Millî Şuur Üzerine

Bir dilin ne kadar yüksek bir seviyeye ulaştığını gösteren belgeler o dile mensup olan milletin edebiyatında bulunur. Türk milleti gibi derin bir tarihe sahip olan bir milletin edebiyatının da temelleri doğal olarak tarihin en derinlerine kadar inmektedir. Öyle ki ünlü edebiyat tarihçilerimizden biri olan Mehmet Fuat Köprülü, Türk edebiyatını tasnif ederken bir bütün olarak almakta zorlanmış ve bu tasnifi ancak:

1. İslam Öncesi Türk Edebiyatı,
2. İslam Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı
3. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı

olarak yapabilmıştır. Böylesine geniş bir edebiyat tarihine sahip olan Türklerin yaşadığı dil sorunları da elbette kendi edebiyatına da yansımıştır.

Göktürk ve Uygur dönemlerinde dil konusunda pek sorun yaşamayan Türkler, Karahanlılar dönemiyle beraber bazı sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Türklerin İslamiyet'e geçişleriyle beraber Araplarla kurdukları temaslardan sonra Arapçanın Türkçe üzerinde bazı etkileri görülmeye başlamıştır. Bir süre sonra Türkçe yeterince değer görmemeye başlayınca Kaşgarlı Mahmut Türkçenin önemini gözler önüne sermek için büyük bir çaba göstererek Divanu Lügati't Türk'ü hazırlamıştır. Göktürk Yazıtlarından sonra Türklük için çok değerli bir eser meydana getirmiştir. Türklere ait dil, inanç, tarih vb. ne varsa Türk illerini gezmiş ve bunları derleyip kitabında toplamıştır. Kaşgarlı Mahmut, Türkçenin küçümsenmemesi gerektiğini ve Türkçenin Arapça ile at başı gidecek güçte bir dil olduğunu vurgulamak için eserini meydana getirmiştir. Kaşgarlı Mahmut, dilin önemini fark etmiş ve millî şuur sahibi büyük bir Türk aydını

olduğunu kanıtlamıştır. Kaşgarlı Mahmut'un yazdığı eser, birçok konuda hâlâ Türk dili ve edebiyatı için yol gösterici bir eser olmaya devam etmektedir.

Dilin inançla da yakından bir bağı vardır. Nitekim Türkler İslamiyet'e geçtikten sonra Müslümanlığın Türk milletine öğretilmesi ve özümsetilmesi gerekiyordu. İşte burada en büyük Türk âlimlerinden biri olan Pir-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevî ortaya çıkmaktadır. Yetiştirdiği müritleri sayesinde Türk diliyle İslâm bütün Türk coğrafyalarında anlatılmış ve Türk milletine dinî-tasavvufî edebiyat aracılığıyla İslâm ve İslâm'ın felsefesi öğretilip benimsetilmiştir. Bu sayede Türk'e göre; Türk'ün duyuş, hissediş ve yaşayış tarzına göre bir Türk-İslâm sentezi kurulmuştur. Bu sentez zaten büyük bir medeniyet olan Türk medeniyetini daha da geliştirecek bir yolun felsefesini oluşturmuştur. Bu felsefenin Anadolu'daki bayraktarı ise Yunus Emre olmuştur. Arapça ve Farsçanın üstün tutulduğu ve Türkçenin hor görüldüğü bir dönemde Yunus Emre, bütün şiirlerinde temiz bir Türkçe ile İslâm'ı Anadolu halkına anlatmıştır. Bunu yaparken bilinçli bir Türkolog gibi davranmıştır. Bu sebeple Yunus Emre "Türkçenin süt dişleridir."¹ Yunus Emre; millet olma unsurlarını Anadolu halkına aşılamış, Moğol istilası yüzünden kırılan ve başında güçlü bir devlet yapısı olmayan Anadolu Türklüğü içinde millî şuurun kaybolmamasına engel olmuştur. Millî şuurun artmasına, millî birlik ve beraberliğin sağlamlaştırılmasına ise büyük katkı sağlamıştır. Duru, güzel bir Türkçe kullandığı ve Anadolu insanına İslâm'ı Türk kültür unsurlarına göre özümsettiği için bütün Anadolu halkının sevgilisi hâline gelmiştir. Ölümünden yüzlerce yıl sonra bile Türkler ve hatta bütün dünya medeniyeti için kıymetini de korumaktadır.

Türkçenin yazı dili olma gelişimine baktığımızda ise Türkler içinde Göktürkler millî bir alfabe ile dillerini yazı diline geçirmişlerdir. Daha sonra Uygurlar da bir alfabe üreterek dillerini yazıya geçirebilmişlerdir fakat daha sonraki yüzyıllarda göçebe hayatı devam ettiren Oğuz boylarında yazı dili ihtiyacı ortaya çıkana kadar herhangi bir alfabe ihtiyacı duyulmamıştır. Ta ki Büyük Selçuklu Devleti'ni kurdukları zamana kadar... Oğuzlar, Asya'nın içlerinden Maverâünnehir bölgesine gelip Büyük Selçuklu Devleti'ni kurdukları zaman devletlerinin resmi işleri için acil olarak bir yazı diline ihtiyaç duymuşlardır. Devletlerini kurdukları coğrafya ve kültür alışverişleri itibarıyla karşılarında iki dil bulmuşlardır: Arapça ve Farsça... Selçuklular da resmi devlet işlerinin aciliyetinden dolayı o dönemde bulundukları coğrafyanın bilim dili olan Arapçayı, resmi devlet işlerinde kullanmayı tercih etmişlerdir. Selçuklu döneminde yetişen sanatçılar ise o dönemde Selçukluların içinde bulunduğu coğrafyanın edebiyat dili olan Farsçayı tercih etmişlerdir. Bu gelişmeler Anadolu Selçuklu Devleti'ne de yansımış ve her ne kadar devlet siyasi ve askerî olarak güçlü olsa da bu durum Türkçenin gelişimine sekte vurmuştur. Özellikle Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Farsça o kadar çok benimsenmiştir ki padişahlar bile ünvanlarını Farsça seçmişlerdir. Bu durum 1277'de Karamanoğlu Mehmet Bey'in Türk dili için söylediği o meşhur söze kadar devam etmiştir. Türkçe ne yazık ki o döneme kadar gerektiği saygıyı ve değeri görmemiştir. Karamanoğlu Mehmet Bey'in "Bugünden sonra divanda, dergâhta ve bargâhta, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil kullanılmayacaktır." fermanı tüm Türk beylerini ve Türk aydınlarını kendine getirmiştir. Bu fermanın sonradan Türkçe hak ettiği saygıyı ve değeri görmeye başlamıştır. Bu süreçle birlikte yazı dili olarak Eski Türkiye Türkçesi dediğimiz dönem ortaya çıkmış ve yazı dili halkın kullandığı saf

1 Cemal Süreya'nın Yunus ki Süt Dişleriyle Türkçenin şiirine bakınız.

ve duru Türkçe olmuştur. Daha sonra bu saf ve duru Türkçe Anadolu'da edebiyat dili de olmaya başlamıştır. 13 ve 14. yüzyıllarda Yunus Emre'nin takipçileri Gülşehri ve Âşık Paşa Anadolu'da Türkçenin edebiyat dili olarak gelişmesine büyük katkı sağlamışlardır. Âşık Paşa bu durumu Garibname adlı eserinde dile getirmiştir. Âşık Paşa kitabını yazma sebebini açıklarken Türkçenin ihmal edilmiş olmasını da eleştirmektedir:

Türk diline kimsene bakmazdı,
Türklere hergiz (asla) gönül akmazdı;
Türk dahı bilmezidi ol dilleri,
İnce yolu, ol ulu menzilleri.
Bu Garibname anın (ondan) geldi dile,
Kim bu dil ehli dahı ma'nî bile.
(Ercilasun 2004: 446)

Bu sözlerle Âşık Paşa Türkçenin Anadolu'da da büyük bir edebiyat dili olacağını işaretlerini vermiştir. Bu süreç 16. yüzyılda Anadolu'da İstanbul Türkçesini şiirlerinde olağanüstü bir şekilde kullanarak zamanının İranlı şairlerini bile sanatsal olarak geride bırakacak olan Baki'yi, 18. yüzyılda ise yine İstanbul Türkçesini şiirlerinde mükemmel bir sanatsal dille kullanacak olan Nedim'i ortaya çıkarmıştır. 16. yüzyılda Azerbaycan sahasında ise büyük Türk şairi Fuzuli'nin yetişmesini sağlamıştır.

Anadolu ve Azerbaycan sahasında bahsettiğimiz durumlar yaşanırken 15. yüzyılda Hazar Denizi'nin doğu tarafında ise Ali Şîr Nevaî bütün medeniyet tarihi içinde yükselmiştir. Anadolu Türkçesi ile çağdaş ilerleyen Çağatay Türkçesi'nin en büyük edibi ortaya çıkmıştır. Ali Şîr Nevaî, Türkçenin yazı ve edebiyat dili olması gerektiğine dair fikirleriyle sadece Çağatay sahasını değil bütün Türk coğrafyalarını etkilemiştir. Ali Şîr Nevaî Muhakemetü'l Lugateyn adlı eserinde Türkçenin yok olmaya yüz tuttundan ve Türkçeyi nasıl ayağa kaldırdığından bahseder. Ayrıca Türkçenin Farsçadan çok daha üstün bir dil olduğunu örneklerle açıklayarak herkesi Türkçe kullanmaya davet eder. Hüseyin Baykara gibi büyük bir hükümdarın Türk dilinin kalkınmasını desteklemesi Ali Şîr Nevaî için büyük bir lütuf olmuştur. Ali Şîr Nevaî onun sayesinde kendi eserlerini ortaya koyduğunu ifade ettikten sonra şu sözlerle Muhakemetü'l Lugateyn adlı eserini bitirir:

“El Mütেকellim (konuşan) ismine mazhar olmama sığınarak Türkçenin ve Farsçanın söz varlığının keyfiyet ve mahiyetini açıklamak için bu risaleyi derleyip yazdım ve ona Muhakemetü'l Lugateyn İki Dilin Muhakemesi adını koydum. Türk dünyasının dilinin açığa çıkardığım fesahat ve inceliği, belâgat ve genişliği o denli ki, o ulu hükümdar, bu dil ve ibarelerle nazım yaygısını sermişler, Hz. İsa nefesinden ve Hızır'ın soğuk suyundan ölü diriltme yolunu göstermişlerdir.

Böylece Türk halkının fasihlerine kendi söz ve ibarelerinin mahiyetinden, kendi dil ve sözler hususunda yerici serzenişlerden kurtararak onlara büyük bir hak sağlamış olduğumu umuyorum. Onlar da, çektiğim zahmet ve meşakkatin karşılığı olarak, ortaya koyduğum bu gizli ilimden vukuf bulurlarsa, ümidim o ki, ben Fakiri hayır dualarıyla yâd edecekler, ruhumu şâd edeceklerdir.” (Özönder 1996: 227)

Buradan anlıyoruz ki 1277’de Türk Beyi olan Karamanoğlu Mehmet Bey tarafından Anadolu’da başlayan Türkçenin dirilişi 15. yüzyılda Hazar’ın doğusunda başka bir Türk Beyi olan Hüseyin Baykara’nın destekleriyle Ali Şir Nevaî önderliğinde başlatılmıştır. 17. yüzyılda yine bu coğrafyada Türk diline çok değer veren bir Türk Beyi olan Ebülğazi Bahadır Han bizzat Şecere-i Türkî ve Şecere-i Terakime adlı iki eserini ortaya koymuştur. Görüyoruz ki Türk beylerinin, Türkleri yöneten devlet adamlarının Türk diline önem vermesi Türkçenin hak ettiği saygıyı, değeri görmesini ve gelişmesini sağlamıştır. Milleti yönetenlerin ve milletine yol gösteren aydınların millî şuura sahip olmaları her zaman Türk dilinin ve edebiyatının en yüksek seviyelere çıkmasını sağlamıştır.

Anadolu sahasına dönecek olursak 16. yüzyılda karşımıza başını Edirneli Nazmî’nin çektiği Türkî-i Basit akımı çıkmaktadır. Edirneli Nazmî edebiyatımızda en çok gazel yazan şairimizdir. Bütün şiirlerini “Basit Türkçe” ile yazarak kendi döneminde İranlı şairlere özenen Türk şairlerine Türkçeye değer vermeleri ve Türkçe eserler üretmeleri konusunda örnek ve öncü olmak istemiştir. Kendi döneminde Türk dilini sahipsiz bırakmamış ve Türk diline gereken önemi vermiştir.

Osmanlı’nın Batı ile kültür etkileşimine girdiği tarihlere geldiğimizde ise Türkçenin eski yüzyıllarda olduğu gibi bazı sorunlarla karşılaştığını görürüz. Osmanlı’nın eski yüzyıllarında olduğu gibi kudretli bir devlet olmasını isteyen Türk aydınları da halkın aydınlanmasını ve çağdaşlaşmasını istedikleri için ilk olarak Türk diline önem vermişlerdir. Çünkü halkı aydınlatmak için önce halka halkın diliyle seslenilmesi gerektiğinin farkına varmışlardır. Burada karşımıza çıkan ilk isimlerden biri Vatan Şairi Namık Kemal’dir. Namık Kemal bu konuda Lisân-ı Osmanî’nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmildir adlı makalesini yazarak dikkatleri Türkçeye çeker. Bu makalede şu tekliflerde bulunur:

1. Türkçe bir gramer yapılmalıdır.
2. Ecnebi dillerden alınacak kelimelerin tahdidini temin edecek bir lügat tanzim edilmelidir.
3. Yabancı dillerden alınan bu kelimeleri Türkçede kullanıldıkları mânâ ile ve kullanıldıkları şekilde tespit etmek.
4. İfade-i meram ve rabt-ı kelimelerinin tabiat-ı lisana tatbikan tadil ve tecdid gerekmektedir.
5. Lisanımıza mahsus bir belagat kitabının telif ve tedrisi lazımdır.

Fakat bunların dışında onun tenkit ettiği şeyler arasında edebi Türkçe ile halkın kullandığı dil arasındaki büyük fark da vardır. Namık Kemal’e göre Türkçe bu yüzden kültür mücadelesinde mağlup olmuştur. (Tanpınar 2012: 413, 414)

19. yüzyılın ortalarına geldiğimizde Türk aydınlarının Arapça ve Farsçaya düşkünliklerinden dolayı konuştukları dil halktan çok ayrı bir dil olmaya başlamıştır. Bu da aydınların halktan kopmalarına ve Türkçenin de kültür mücadelesinde mağlup olmasına yol açmıştır. Millî şuura sahip olan Namık Kemal gibi Türk aydınları bunu fark ederek üzerlerine düşeni yapmış ve Türkçenin dirilişi mücadelesi etmişlerdir. Bu mücadele Namık Kemal’in ölümünden yirmi üç yıl sonra Selanik’te Türk dili, Türk

edebiyatı ve Türk aydınlanmasının öncüleri olacak olan “Genç Kalemler”e rehber olmuştur.

1911 yılına geldiğimizde millî şuur, bütün Türkler içinde uyandırmak isteyen gençler tarafından büyük bir Türk dili, edebiyatı ve uyanışı hareketi başlatılmıştır. 11 Nisan 1911’de Türk dilinin diriliş bildirisi olan Yeni Lisan makalesi Ömer Seyfettin tarafından “?” imzasıyla yayımlanmıştır. Ömer Seyfettin, yazdığı makalede geçmişte Arapça ve Farsçaya özenen aydınların yeni zamanlarda Fransızcaya özendiğini söyler ve onların Türk dilini yozlaştırmalarını eleştirir. Eski lisanın hasta olduğundan bahseder ve millî bir edebiyatın vücuda getirilmesinin ancak millî bir lisan ile mümkün olacağını söyler. Tasfiyenin ise ancak yazı diliyle konuşma dilinin birleştirilmesiyle mümkün olacağını, halkın dilinde Türkçeleşmiş yabancı kelimelerin atılmasına gerek olmadığını ifade eder. Bununla beraber Türk gençlerine de seslenir ve bunun bir millet kurtarma projesi olduğunu söyleyerek bir Türk aydını olarak gençleri harekete geçmeye çağırır. Neticede Türklerin hâkimiyetini devam ettirebilmesi için böyle bir uyanmanın gerçekleşmesi gerektiğini belirtir. Türk milletinin ilerleyebilmesinin ancak millî bir lisanla olacağını söyleyerek makalesine son verir. (Argunşah 2001: 102-113) Ömer Seyfettin, bu konuda etkili de olur. Bu makale özellikle yabancı dillere ve o dillerin edebiyatlarına özenen gençleri derinden sarsmış ve onların özlerine dönmelelerini sağlamıştır. Millî bir şuurla beslenen Türk gençleri kendilerine gelmiş, Türk diline gereken önem artık olması gerektiği gibi verilmeye başlanmıştır. Bu süreç Cumhuriyet dönemiyle beraber tamamen halka yani Anadolu’ya yönelmiş ve halk ile aydınlar kaynaşmaya başlamıştır. Aydınlar Türk halkını anlamış, halk da Türk aydınlarını okumaya ve onların fikirlerini benimsemeye başlamışlardır. Böylelikle dil ve millî şuur konusunda toplumsal uzlaşma sağlanmıştır. Türk milleti bu süreçte hem diliyle hem diniyle, duygusuyla, hissedişleriyle bir ve beraber olmuştur. Bir dünya savaşı ve bir de kurtuluş savaşı atlatan Türklük şuur, Anadolu’nun içlerinden yeniden yükselmiştir. Bu şuur aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu felsefesini de oluşturmuştur. Böylece bir kere daha görüyoruz ki dil, millî şuur uyandıran en büyük etkidir. Bir milletin birlik ve beraberliğini sağlayan en büyük unsur da budur.

3. Dilin Yozlaşması, Türkçenin Doğru Kullanılması ve Dil Seferberliği Üzerine

Yahya Kemal Beyatlı “Türkçe ağızımda annemin ak sütü gibidir.” demiştir. Bu söz anadilin önemini anlatan önemli bir derinliğe sahiptir. Çünkü bir insan doğar doğmaz annesinin sütüyle beslenmeye başlar. Anne sütünün tadını tanır. Yine doğar doğmaz anne sütüyle birlikte ninnilerle, türkülerle birlikte büyür. Bir bebeğin anne sütünden, anne şefkatinden sonra duyduğu ve hissettiği ilk şey anadilidir.

Her doğan Türk çocuğu konuşmaya başladığında Türkçeyi olması gerektiği gibi doğru ve düzgün bir şekilde kullanır. Bu çocukların Türkçeleri o dönemlerde mükemmeldir fakat daha sonra aile içinde ve çevresinde bozuk bir Türkçe konuşuluyorsa çocuğun da Türkçeyi konuşması ailesiyle beraber bozulmaya başlar. Eğitim; biliyoruz ki ilk olarak aile içinde özellikle de ana kucağında başlar. Hatta bir çocuk okul çağına gelinceye kadar eğitiminin büyük bir kısmını burada tamamlamış olur. Bir çocuk, ailesinin ona verdiği eğitim seviyesi kadar bilinçli olarak hayata atılmaya hazırdır. Bu sebeple Türkçenin doğru kullanılmasında en büyük sorumluluk ailelere düşmektedir.

Bir ülkede aileler dil konusunda ne kadar eğitilmiş ve bilinçli olursa o ülkedeki gelecek nesiller de ancak o şekilde daha da eğitilmiş ve bilinçli bir hâle gelir.

Bu konuda ikinci sorumluluk ise ilkokuldan başlayarak üniversiteden mezun olana kadar bireyleri eğiten ve yetiştiren öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenler, öğrencileri için birer rol modeldirler. Öğretmenler Türkçenin doğru kullanımında doğru rol model olurlarsa bu konuda aile içinde yeterli eğitimi alamamış bireyleri doğru yola yönlendirebilirler. Aile içinde doğru eğitimi almış bireyleri ise bu konuda daha da geliştirebilirler.

Üçüncü olarak sorumluluk bütün topluma aittir. Toplumun çoğunluğunda Türkçenin doğru kullanımında bir hassasiyet olursa bozuk olan azınlığı düzeltmek daha kolay olacaktır. Bunu sağlamak da devlet desteğiyle mümkün olacak bir şeydir. Devletin oluşturacağı farkındalık ve dil politikaları sayesinde toplumun bilinçlendirilmesi daha rahat yapılacaktır. Bu konuda Millî Eğitim Bakanlığı'nın "Dilimizin Zenginlikleri" kapsamında birçok projesi vardır. Bu projeler genişletildikçe ilerideki nesiller içinde bunun olumlu sonuçları görülecektir. Bu tarz projelerin toplumun her kesimine yayılması gerekmektedir.

Günümüzde Türkçenin doğru kullanımına baktığımızda ise durum pek de iç açıcı değildir. En azından bu konuda en hassas kişiler olmaları gereken Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerine baktığımızda küçük bir gözlemlerinde azımsanmayacak kadar kısmının Türkçeyi doğru kullanma konusunda hassasiyetleri olmadığını görürüz. Kimi gerçekten Türkçenin kurallarını bilmemektedir kimi de bildiği hâlde bu konuda hassasiyet göstermemekte veya bu durumu umursamamaktadır. Bizce bunun sebebi, -azınlıkta olan istisnaları ayrı tutmakla birlikte- ilkokuldan üniversiteye kadar hem ailelerin hem öğretmenlerin bu durumu umursamamasıdır. Bununla birlikte çeşitli üniversitelerde Türk dili ve edebiyatı bölümlerinde eğitim gören bazı öğrenciler, Türk dilinin inceliklerini yeterince kavrayamadan mezun olabilmektedir. Türkçenin inceliklerini ve edebiyatını yeterince bilmeyen, öğrenmeyen ve içselleştirmeyen bir öğretmenin bu derinlikleri öğrencilerine aktarmada etkili bir rehberlik yapabilmesi oldukça güçtür.

Oktay Sinanoğlu "Dil bir milletin şerefidir. Ancak şerefini koruyan milletler dünyada ciddiye alınır. Dil olmazsa kültür olmaz. Kültür olmazsa kimlik, kimlik olmazsa haysiyet, şeref olmaz" der. Dilin yozlaşması demek milletin yozlaşması demektir. Bugün herhangi bir sokağa çıkın, çevrenize dikkatlice bakın. Mutlaka "Cafe", "Center", "Shop" vs. gibi bir tabela görürsünüz. Bundan daha kötüsü hangi dilde olduğu belli olmayan ve dilimizi daha da yozlaştıran "Pasha" "Shemsie", "Chantha" vs. tabelalar görmemiz de oldukça muhtemeldir. Hatta bazen sokakta yürürken Türkiye'de bulunduğunuzu yadırgayabilirsiniz. Bu tarz yabancı veya hangi dilde olduğu belli olmayan sözcükler bütün halkın dilinde yaygınlaşmış durumdadır. Özellikle gençlerin sosyal medyada ya da akıllı telefonlarında kullandığı dile dikkat ederseniz daha vahimlerini de görürsünüz.

Bu sorunlar sadece bunlarla da sınırlı kalmamaktadır. Son yıllarda ülkemize gelen Suriyeli göçmenlerin açtıkları işyerlerinin tabelaları da dilimiz için bir tehlike oluşturmaktadır. Her yer Arapça tabelayla dolmuştur. Özellikle Suriyeli göçmenlerin yoğunlukta olduğu yerlere bakarsanız kendinizi Suriye'nin herhangi bir beldesinde

zannedebilirsiniz. Bu durumun başka bir zararı da onlarca yıl sonra kendini gösterebilecek bir sonucun ortaya çıkma ihtimalidir. Özellikle Kilis gibi küçük bir ilimizde veya Reyhanlı gibi ilçelerimizde kendi nüfusundan daha fazla Suriyeli göçmen olması ve bunların gelecekte buraya yerleşmesi durumunda onlarca yıl sonra oralarda Türkçe konuşabilen kişi sayısının azınlıkta kalma ihtimali vardır. Bu göçmen aileler ev içlerinde ve kendi sosyal kliklerinde Arapça konuştukları için çocukları da Türkçenin inceliklerini ve zenginliklerini tam olarak kavrayamamakta ve Türkçeye uyum sağlamakta zorlanmaktadırlar. Bu sebeple bu göçmenlerin çocuklarının da Millî Eğitim sistemimiz içerisinde okul öncesi çağlarından itibaren Türkçenin ve Türk milletinin hassasiyetlerine göre yetiştirilip eğitilmesi elzemdir. Gerekirse bu konuyla ilgili zorunlu bir eğitim sürecine tabi olmaları lazımdır.

Bahsettiğimiz güncel sorunlar üzerine devlet eliyle bir planlamanın yapılması ve tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Sonuç

Günümüzde dilimizin yozlaşması karşısında birtakım önlemler alınması elzem hâle gelmiştir. Bu konuda toplumun her kesimi üzerine düşeni yapmalıdır. Aileler ve öğretmenlerden başlayarak bütün topluma durumun ciddiyeti kavratılmalı, bu konuda gereken millî şuur oluşturulmalıdır. Toplumun her ferdi “Türkçenin bizim ses bayrağımız”² olduğunu yeniden hatırlamalı, dilini kaybeden milletlerin zaman içinde her şeyini kaybedeceğini idrak etmesi gerekmektedir. Bunu sağlayabilecek en etkili unsur ise devletin uyguladığı politikalar olacaktır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen “Dilimizin Zenginlikleri” Projesi ile Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Türk Dili ve Edebiyatı Programı içindeki kök değerler uygulaması gelecek adına bu konuda umut vadetmektedir. Fakat dil hassasiyeti konusunda sadece Millî Eğitim politikaları ile yetinmemek gerekir. Bu konuda hem merkezî yönetimin hem yerel yönetimlerin merkezle eşgüdümlü bir biçimde işin içine Türk dili öğretmenlerini ve öğretmenlerini de kurultay tarzında toplayarak ve onların da görüş ve fikirlerini alarak daha kapsamlı politikalar üretmeleri yerinde olacaktır. Devlet tarafından toplumun her kesimi ve her yaş grubuna yönelik gerçekleştirilecek büyük bir Türk dili seferberliği ve farkındalığı bütün toplumu bilinçlendirmek adına kısa vadede daha etkili olacaktır. Orta ve uzun vadede ise Millî Eğitim politikalarını da daha verimli kılacaktır. Bu şekilde istenilen sonuca ulaşılması da daha kolay bir hâle gelecektir.

2 Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Türkçe Katında Yaşamak* şiirine bakınız.

Kaynakça

- ALİYEVA, Ulviyye (2015), *Azerbaycan ve Atatürk*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ARGUNŞAH, Hülya (2001), *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri Makaleler 1*, Dergâh Yay.: İstanbul
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2004), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yay.
- ÖZÖNDER, Sema Barutçu (1996), *Ali Şir Nevayî-Muhâkemetü'l-Lugateyn (İki Dilin Muhakemesi)*, Ankara: TDK.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2012), *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yay.
- TUNA, Osman Nedim (1997), *Sümer ve Türk Dillerinin Târihi İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi*, Ankara: TDK.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile arasında mali çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Ethics Committee Permission

Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human and animal). The article belongs to the field of literature.

Deconfliction Statement

The author of the article declares that there is no conflict of financial interest between him and any institution, organization, person related to this study.

Support and Thanks

Support was not received from any institution or organization in the study.

EXTENDED ABSTRACT

Since the existence of mankind until today, many languages that were born together with humans have also existed. While some of these languages have disappeared, some of them have continued their existence by developing their presence until today and continue to exist. There is no doubt that one of the oldest and most ancient languages in the world is Turkish, our mother tongue. Turkish language, whose roots go back to the deepest depths of history, has had problems from the past to the present, or there have been some problematic periods in which it has been forced to live. These problems that Turkish language has experienced and these problematic periods that Turkish has had to go through have sometimes been overcome thanks to the efforts of the Turkish rulers, statesmen and politicians; sometimes with the efforts of poets, thinkers, philosophers, teachers, wise people and writers who guide the society, that is, Turkish intellectuals who feel responsible for this issue, Turkish intellectuals who show the will to guide the Turkish nation and with the support of the Turkish people.

This article addresses how Turkish has formed a unity with Turkish literature throughout its historical process. It focuses on the stages Turkish has undergone and the problems it has faced or been confronted with during the period from the Gök-türk Inscriptions to the era of Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey, and examines the intellectual foundations and methods used to overcome these problems. Furthermore, the role of the Turkish language in the formation of the Turkish nation's national consciousness is emphasised, and examples are given of the levels achieved by Turkish literature during periods when the language was accorded its rightful value. Finally, the problems of linguistic degeneration experienced today are evaluated in light of similar experiences in the past; in this context, the measures that can be taken by the State, the Ministry of National Education, families, teachers, educators and other stakeholders in society are discussed. This situation has become critical. Every segment of society must do its part. Starting with families and teachers, the seriousness of the situation must be made clear to the entire society, and the necessary national consciousness must be fostered. Every member of society must remember that "Turkish is our voice flag," and understand that nations that lose their language will eventually lose everything. The most effective way to achieve this will be through state policies. The "Richness of Our Language" Project implemented by the Ministry of National Education and the application of core values within the Turkish Language and Literature Program of the Turkish Century Education Model offer hope for the future. However, it is necessary to rely solely on National Education policies regarding language sensitivity. In this regard, it would be appropriate for both central and local governments to work in coordination with the center, gathering Turkish language educators and teachers in a congress-like manner, and taking their views and ideas into account to produce more comprehensive policies. A large-scale Turkish language mobilization and awareness campaign conducted by the state for all segments and age groups of society will be more effective in the short term in raising awareness throughout the entire society. In the medium and long term, it will also make national education policies more efficient. This will make it easier to achieve the desired results.